

Patril medzi najmladších štúrovcov. Mal iba trinásť rokov, keď ako študent nastúpil na evanjelické lýceum v Prešporku v roku 1843. Vzorom mu bol jeho profesor Ľudovít Štúr. Posledné roky svojho života prežil v Prievidzi, kde aj zomrel v mladom veku 34 rokov.

Neznámy štúrovec

Meno Karola Alexandra Modrániho sa uvádza v diele Daniela Rapanta *Slovenské povstanie 1848 – 1849* ako jedného z aktívnych účastníkov povstania, kde pôsobil ako dôstojník dobrovoľníckeho vojska. Mal vtedy iba osemnásť rokov. Ako básnik a prozaik literárneho romantizmu bol dlho neznámym. Známejším bol jeho otec Karol Modráni, ktorý prispieval do časopisov článkami o hospodárstve a bol aj zberateľom slovenského folklóru z okolia Uhrovca.

Predkovia rodiny Modránirov pochádzali zo Slovenského Pravna, kde používali meno Modráč. Zeman Karol Modráni sa narodil v roku 1799 v Bučanoch. Presťahoval sa do Zay-Uhrovca, kde pracoval na hospodárstve grófa Karola Zaya. V rodine Modránirov sa 16. augusta 1830 narodil syn Karol Alexander. Mal štyroch súrodencov, z ktorých je známa Mária Polexína, manželka Janka Kráľa, narodená v roku 1834. Ako spolubojovník v slovenskom povstaní sa spomína Karolov brat Gustáv. Mal ešte brata Jozefa Ľudovíta, narodeného v roku 1839, o piatom dieťati informácie nemáme.

Modránirovi sa dobre poznali s rodinou Štúrovcov. Ľudovít pomohol nájsť nové miesto Karolovmu otcovi, keď ho gróf Zay – ... *vysotiu na chatrnú penziu za to, že s nami držau, že našu vec bráňiu, že nám dvoch sinou do bojovníctva Slovenského dau*. Stalo sa tak po potlačení maďarskej revolúcie v roku 1849. Z tohto vyplýva, že Karol bol so súrodencami vychovávaný v slovenskom duchu a v kultúrnom prostredí Uhrovca.

Základné vzdelanie dostal Karol od Samuela Štúra, Ľudovítovho otca. Aby sa naučil po maďarsky, dala ho rodina ako desaťročného do Serdahely, súčasnej Dunajskej Stredy. V jeseni v roku 1843, mal vtedy trinásť rokov, začal študovať na evanjelickom lýceu v Bratislave. Po absolvovaní nižších tried lýcea, prešiel na štúdium práva. Počas celého štúdia sa aktívne zúčastňoval študentského života, najmä v Jednote mládeže slovenskej, kde sa

prejavilo jeho literárne nadanie. Je obdivuhodné, že už v prvom ročníku ako trinásťročný, prispieval do literárneho almanachu *Prostonárodný zábavník III.*, ktorý vyšiel v školskom roku 1843/44. V ňom uverejnil svoju *Rozprávku o synovi pastierskom*. V nasledujúcich ročníkoch mal uverejnené ďalšie rozprávky. Jeho prvá báseň *Sokol*, v ktorej oslavuje Napoleona, bola uverejnená v *Národnom zábavníku* na rok 1845/46. V rokoch 1846/47 pomáhal aj pri jeho vydávaní. Zaujímavé sú aj príspevky o rodnom Uhrovci, v nich opisuje hrad, Zayov kaštieľ so zariadením a pomery v akých žili jeho rodáci. Chváli fabriku na súkno a želá Slovákom viac takých fabrik, aby sa aj oni už nemuseli obliekať – *do pokroucov, ale voľáku barančinu nosiť*. O Zayovom kaštieli píše v *Národnom zábavníku* – *Je to budovisko neforemne stavané ... vo vnútri dosť krásnych a veľkých chyží, krásnymi obrazmi okrášlených*.

Jednou z jeho veľkých zásluh, okrem básní, rozprávok a próz, sú zápisy Štúrových prednášok z roku 1845. Urobil ich s Jánom Matičkom, obaja patrili medzi jeho poslucháčov. No vtedy už Štúr prednášal len v úzkom kruhu študentov.

Literárne pôsobenie K. A. Modrániho spadá do obdobia, keď sa začala uplatňovať liptovská slovenčina. V jeho básňach je častou témou národ, rodný kraj, príroda, rozprávkové bytosti i láska. Básňami oslavuje ľudovú pieseň, vyjadruje túžbu po slobode. Pri tvorbe ľudostných veršov mu boli vzorom Sládkovičova Marína aj Kollárova Slávy dcéra. S Jankom Štúrom si vymieňajú názory na zverejňovanie citov v poézii. Modráni je za vyjadrenie pocitov lásky, veď sám prežil niekoľko ľudostných vzplanutí. No jeho kamarát svoje názory obšírne uverejnil v *Národnom zábavníku* č. 4 a 5, že ... *vystupovať vždy budem proti maznavosti ... a za najväčšiu lásku bude vždy považovať lásku k národu*.

K. Modráni ako potomok zemianskeho rodu reagoval v kruhu mladých študentov na otázku platenia daní zemanmi. Postavil sa proti tomu a bránil svoje rodinné práva – *Zemjanstvo si mečom vidobilo svoje práva ... a tomuto chcú odňať slobodu spravovania a slabjemu sedľakovi ju dať? Tak sa musí štát rozpadnúť*. Naproti tomu si však uvedomoval postavenie poddaných a má vážne výhrady proti členom parlamentu – *vy v ústach nosíte slobodu a potajme ste tyrani*. Bol prvý zo slovenských básnikov, ktorý pred rokom 1848 vyjadril výzvu k odporu voči biede a zotročovaniu ľudu. Za jeho najuznávanejšie dielo je považovaná báseň na tému jánošíkovej tradície *Ján z Tatry*. Mal vtedy iba 17 rokov. Vytvoril ju ešte pred rokom 1848/49. Ján Botto *Smrť Jánošíkovu* až po revolúcii.

Karol Modráni zhrnul niektoré svoje básne v cykle *Piesne*. V rokoch 1847 a 1850 sa prejavil aj ako prekladateľ z poľskej, ukrajinskej a nemeckej literatúry. Ako prvý preložil z nemčiny aj jednu báseň od Heinricha Heineho. Próza, ktorú „písal pre seba“ má tak ako jeho poézia romantický charakter, hoci obsahuje aj historické prvky, niektorými sa približuje publicistike. V novelách *Mária*, *Košík*, *Ona* opisuje aj život slovenského zemanstva. V niektorých svojich novelách rieši problém lásky k národu a lásky k žene. Po prečítaní knihy *Tajomstvá Paríža* od francúzskeho spisovateľa Eugena de Sue neveril, že to čo je v nej napísané je pravdivé a tak sa rozhodol, že on bude písať – *iba pravdu o tom, čo videl a čo počul*. Toto dodržal v prózach *Profesor*, *Zlomené srdce*, *Horár*, *Židia*.

Na jeseň v roku 1848 sa osemnásťročný K. A. Modráni, v tom roku ukončil prvý ročník štúdia práva, prihlásil do dobrovoľníckeho vojska, kde zastával hodnosť dôstojníka. Jeho rozhodnutie ovplyvnilo študentské prostredie, feudálny systém a národnostný útlak Slovákov i obdiv k osobnostiam v našich dejinách. To všetko sa odrážalo aj v jeho básňach.

Z obdobia rokov 1848/49 zanechal Modráni denník, v ktorom zachytáva udalosti od 10. mája 1848 do 20. novembra 1849. Medzi prvými údajmi je zmienka o Liptovskej petícii (Žiadosti slovenského národa). Reakciou uhorskej vlády bolo vydanie zatykačov na Štúra, Hurbana a Hodžu, o čom sa Modráni vyjadruje – *Ja myslím, že to budúci svet a ňi len veriť ňebude, žeby tich, ktorí o dačo prosia, zavierali*. Spomína vznik Slovenskej národnej rady a návrh úradnej pečate ...*erb, tri vrški a dvojni križ bez koruni*.

O vybavení dobrovoľníckeho vojska napísal – *... zbroja málo, peňazi skoro nič*. O začiatku ozbrojeného povstania Slovákov sa kriticky vyjadruje – *V Mijave rozdali puški a to bez všetkíeho poriadku. No ľudia boží, mi sme ešte ňeboli privikli k organizuvaňú, ňení div prvi raz v položení vojanskom, žiaci, mladí, neskúsení...* Bol veliteľom jednej z pätnástich „setnín“. Slovenskí dobrovoľníci boli 28. septembra 1848 porazení. Situáciu na bojisku opísal – *Velká a konečná naša porážka... nebolo našeho poručiteľa, bez rozkazu sa všetko konalo a rozkazy sa ňevyplňovali*. Mŕtvi a ranení boli na oboch stranách, boja sa zúčastnili aj kamaráti Janko Štúr a Ľudovít Dohnáni, ktorý bol ranený. Zranený bol aj Modráni do hlavy a oboch rúk. Po prehratom boji sa utiahol na dva mesiace do Prahy, kde napísal niekoľko básní.

Vo Viedni v októbri začalo povstanie na podporu košutovskej moci. Začiatkom decembra sa slovenskí dobrovoľníci spojili s cisárskym vojskom proti maďarským Košútovým gardám. Takzvanej zimnej výpravy sa zúčastnil aj Modráni. V denníku opisuje priebeh bojov, ktoré sa odohrávali pri tuhej zime – ... *pri 19° trpeli sme moc...* a porovnáva na oboch stranách zbrane, vojsko aj počet mŕtvych.

V januári 1849 Hurban so Štúrom organizujú zhromaždenia v Žiline, Rajci, Prievidzi a Mošovciach. V denníku Modráni uvádza ako pochodili v Rajci – *Lud sa nás chráni. Vpliv maďarománie a pálenieho. Añi len jeden jediní panák ñebou tuná – všetko sa zuřekalo.* Aj z Prievidze odišli 10. januára bez jediného dobrovoľníka. Na tento deň spomína J. M. Hurban vo svojich *Rozpomienkach* – ...*prievidzskí páni gardisti nemali takej smelosti ako v októbri 1848 na Vrbovcich... poukřývali sa do stodól a po povalách vlastných domov a zanechali len svoje polovičky, ktorým ale prikázali pánov Vrbovčanov náležite pohostiť a uctiť, keďže aj vrbovčianske gazdinky pánov Prievidzanov tak pohostinsky prijali. Z postoja Prievidžanov vidieť, že aj tragické udalosti prinášajú komické situácie.*

No 13. januára bola – ... *agitácia slávna v Mošovciach, kde sa moc ludu pridalo k nám.* Vo februári už mali 400 dobrovoľníkov. Počas niekoľkých ďalších mesiacov po Slovensku *zbierajú lud.* Modráni odišiel pre nezhody s jedným z veliteľov v marci domov, ale v máji bol už znovu medzi dobrovoľníkmi v Skalici a tzv. letnej výpravy sa zúčastnil.

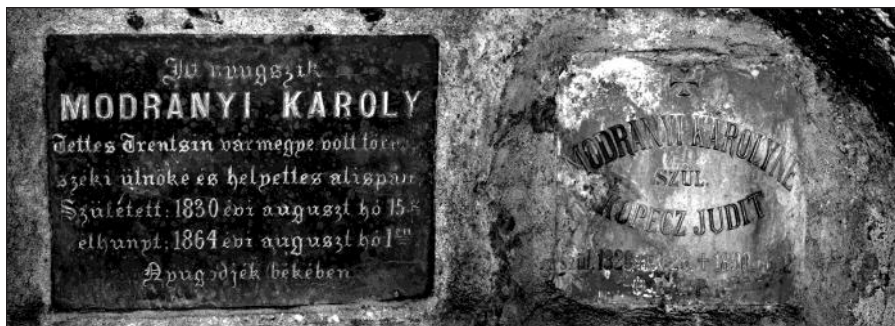
Rakúsko-Uhorský cisár požiadal o pomoc Rusov na porazenie maďarskej armády. K jej kapitulácii došlo 13. augusta 1849. Dňa 21. novembra 1849 bol v Bratislave slávnostne rozpustený slovenský dobrovoľnícky zbor v počte 1 260 mužov. Modráni vo svojom denníku uvádza pri niektorých udalostiach rozdiel jedného dňa, tak aj v tomto prípade je to 20. november.

Slováci, ktorí sa angažovali v povstaní na strane cisárskeho vojska očakávali, že po porazení Maďarov ich víťazná vládna strana z Viedne dosadí do nových úradov. Bolo zavedené nové členenie územia, zrušili sa stolice a vytvorili slúžnovské okresy a nižšie stupne – obvody. L. Štúr písal v liste J. M. Hurbanovi – *Naši mladí ľudja dostali pri terajšej obnove v Trenčine všetci stoličnje úradi. K. Modráni je podslúžnym v Bánovskej ochodzi, čiže vedúcim predstaviteľom pre Bánovský obvod. Pravdepodobne mal sídlo v Trenčine, lebo Janko Štúr, jeho kamarát a spolubojovník, v nekrológu spomína, že z Trenčína odišiel a v apríli 1851 už bol v Prievidzi vo funkcii zborového sudcu.*

V tomto roku sa v rodine Modrániovcov konali dve svadby. Mária Pollexína sa v apríli 1851 vydala za Janka Kráľa a jej brat Karol Alexander si 24. novembra 1851 vzal za manželku Juditu Škopcovú z Prievidze. Karol 21 ročný evanjelik augburského vyznania, Judita 23 ročná rímsko katolíčka. Sobášení boli v katolíckom kostole v Prievidzi a obrad bol vykonaný bez toho, aby mladý zať konvertoval na katolícku vieru. V matrike je pri oboch nesprávny vek, Karol 24 rokov, hoci sa narodil v roku 1830, Judita 22 rokov, narodila sa 28. novembra 1828. V Prievidzi sa im narodil 28. októbra 1852 jediný syn Ján Cyril Karol, v maďarskej literatúre uvádzaný najmä ako Ivan Modrányi. Gymnázium študoval na viacerých miestach a v Budapešti právo. Aj on, ako otec Karol Alexander, bol v dospelosti literárne činný. Slovenské vlastenectvo si však po otcovi nezachoval.

V roku 1854 sa stal K. A. Modráni slúžnym vo Filákovce a v roku 1857 je spomínaný ako radca urbárneho súdu v Trenčíne. V roku 1860 nástupom Bachovho režimu slovenských pracovníkov prepustili zo zamestnania alebo ich preložili do maďarského prostredia. Modráni mal dobré meno medzi právnikmi, toto povolanie zastával celý svoj krátky život. Zostal na slovenskom území a vďaka jeho znalostiam a zručnosti sa stal „prisedníkom“ stoličného súdu v Trenčíne. V novembri 1862 podľa zápisnice magistrátu mesta Prievidze, ako asesor sedrie Trenčianskej stolice, riešil spor s bojnickým panstvom.

K. A. Modráni zomrel 1. augusta 1864. Jeho hrob bol dlho pre odborníkov neznámy. Pochovaný je v prievidzskom farskom kostole v krypte rodiny Škopcovej. Po smrti Karola Modrániho žila manželka Judita a syn Janko v dome jej brata Andreja Škopca, ktorý bol jeho majiteľom na Hlavnom námestí č. 121. Andrej bol slobodný o dvanásť rokov starší od Judity a bol roľníkom.

V krypte pochovali aj Juditu Modrániiovú, ktorá zomrela 24. januára 1890. Výsadu pochovať v nej K. A. Modrániho a jeho manželku Juditu, rodenú Škopcovú, dostali ako príslušníci rodiny jágerského kanonika Jozefa Škopca. Za jeho zásluhy, že dal vybudovať pri farskom kostole špitál, ktorý spolu s kostolom po ich vyhorení dal renovovať. Mal dobré styky s mestom a poskytol aj finančné prostriedky na udržiavanie školy. Stal sa aj prvým čestným občanom mesta.

Karol Alexander Modráni bol kultivovanou a vzdelanou osobnosťou svojej doby. Patril do výnimočnej generácie, ktorá sa obetovala pre národ, vzdala sa súkromia a svojimi činmi i slovom podporovala slabších. Je záhadou prečo zostal tak dlho nepovšimnutý. Až v roku 1952 Andrej Melicherčík uverejnil báseň *Ján z Tatry* v knihe *Jánošíkovská tradícia* na Slovensku a v roku 1966 vydal Pavol Vongrej niekoľko jeho básní v diele *Keby si počul všetky tie víchrice*. V roku 2010 vydali Eva Pršová a Ľubomír Kováčik podľa Modrániho rukopisov knihu *Básne a piesne*.

Pamiatka na účinkovanie štúrovcov v období organizovania dobrovoľníckych výprav je aj v našom meste v podobe pamätných tabúľ. Jedna je inštalovaná na budove kláštora piaristov, kde pripomína návštevu Ľ. Štúra a J. M. Hurbana. Na druhej umiestnenej na mestskom dome sa pripomína súčasníkom, že aj našim krajom viedla cesta dobrovoľníckeho zboru do boja za slobodu a práva slovenského ľudu.

Anna Sabová (1943)

Pramene a literatúra:

ROSENBAUM, K. Život a tvorba Karola Alexandra Modrániho. In *Literárny archív* 31. Martin, MS 1995, s. 9-37.

ROSENBAUM, K. Denník Karola Alexandra Modrániho z čias Slovenského povstania v roku 1848-1849. In *Historický časopis* roč. 41, č. 2, 1993, s. 188-199. ISSN 0018-2575.

Slovenské pohľady, 2011. č. 11, s. 140-141.

ŠTÚR, J. Besednica, † Karol Modráni, In *Pešťbudínske vedomosti*, 4, 1864, č.67.

ŠKVARNÁ, D. a kol. *Lexikón slovenských dejín*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava 1997. ISBN 80-08-02478-X.

<http://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/materialy/2012/1/Navrat-literarnej-vedy.php> – z 25.1.2016.

<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/m/m16509.htm> – z 10.2.2016.

http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1000/Hurban_Rozpomienky/6#ixzz0cDxrNXMrMV SR,

ŠAN, Ivanka pri Nitre. Matrika narodených z far. úradu Prievidza r. 1800-1829,

MV SR, ŠAN, Ivanka pri Nitre. Matrika sobášených z far. úradu Prievidza r. 1811-1864,

MV SR, ŠAN, Ivanka pri Nitre. Matrika zomrelých z far. úradu Prievidza r. 1865-1870.

MV SR, ŠAN, Ivanka pri Nitre. Sčítanie obyvateľstva Prievidze z roku 1869.